

*Παγκόσμια Ημέρα Μνήμης του
Ολοκαυτώματος των Εβραίων*

Με αφορμή την Παγκόσμια Ημέρα Μνήμης του Ολοκαυτώματος των Εβραίων (27 Ιανουαρίου), πραγματοποιήθηκε την προηγούμενη εβδομάδα στο σχολείο μας – από την εκπ/κό Δρυμούση Κων/να - η εξής δράση: συζήτηση με τους μαθητές (ανά τμήμα) σχετικά με το ολοκαύτωμα και τις συνέπειες του εθνικισμού και του ρατσισμού στις ανθρώπινες κοινωνίες και ανάγνωση αποσπασμάτων από το βιβλίο «Κι εσύ δεν ξαναγύρισες» που έγραψε η Γαλλίδα εβραϊκής καταγωγής Μαρσελίν Λοριντάν-Ίβενς, η οποία φυλακίστηκε στο Μπίρκεναου, με τον πατέρα της να είναι κρατούμενος στο διπλανό Άουσβιτς. Εκείνη επέζησε, ο πατέρας της όχι. Μετά από χρόνια, λοιπόν, γράφει αυτό το βιβλίο ως γράμμα σε εκείνον, πνιγμένη από ενοχές που δεν κατάφερε να τον «κρατήσει» στη ζωή και πικραμένη από την αντιμετώπιση των δικών της ανθρώπων που είχαν την τύχη να μη βιώσουντα στρατόπεδα συγκέντρωσης και οι οποίοι δεν πίστευαν τα όσα τους αφηγούνταν οι επιζώντες αυτής της φρίκης. Χρήσιμος ήταν και ο παραλληλισμός αυτής της τραγωδίας της παγκόσμιας ιστορίας με ανάλογες τραγωδίες του ελληνισμού – για παράδειγμα, με την γενοκτονία των Ποντίων. Σας παραθέτουμε κάποια από τα αποσπάσματα που διαβάστηκαν στις τάξεις:

Τώρα πια, η Ιστορία τα ενώνει με μια απλή παύλα. Άουσβιτς-Μπίρκεναου. Κάποιοι λένε απλώς Άουσβιτς, το πιο μεγάλο στρατόπεδο συγκέντρωσης του Τρίτου Ράιχ. Ο χρόνος σβήνει όσα μας χώριζαν, όλα τα παραμορφώνει. Το Άουσβιτς συνόρευε με μια μικρή πόλη, το Μπίρκεναου ήταν στην ύπαιθρο. Έπρεπε να βγεις από τη μεγάλη πύλη με την ομάδα εργασίας σου, για να διακρίνεις το άλλο στρατόπεδο. Οι άντρες του Άουσβιτς κοίταζαν προς το μέρος μας λέγοντας να, εκεί χάθηκαν οι γυναίκες μας, οι αδελφές μας, οι κόρες μας, εκεί θα καταλήξουμε κι εμείς, στους θαλάμους αερίων. Κι εγώ κοίταζα προς το μέρος σου κι αναρωτιόμουν, άραγε αυτό είναι το στρατόπεδο ή η πόλη; Να χάθηκε στους θαλάμους αερίων; Μήπως είναι ακόμα ζωντανός; Ανάμεσά μας υπήρχαν χωράφια, παραπήγματα, παρατηρητήρια, αγκαθωτά συρματοπλέγματα, κρεματόρια, και πάνω απ' όλα αυτά η αβάσταχτη αβεβαιότητα για το τι συνέβαινε στον διπλανό σου. Θαρρούσες πως ήταν χιλιάδες χιλιόμετρα. Μόλις τρία, λένε τα βιβλία.

Δεν ήταν πολλοί οι κρατούμενοι που μπορούσαν να κυκλοφορούν και να συναντιούνται. Εκείνος ήταν ο ηλεκτρολόγος, άλλαζε τις ελάχιστες λάμπες στα σκοτεινά μας μπλοκ. Εμφανίστηκε ένα βράδυ. Μπορεί να ήταν και απόγευμα Κυριακής. Όπως και να 'χει, ήμουν εκεί όταν πέρασε, άκουσα το όνομά μου, Ρόζενμπεργκ! Μπήκε μέσα, ζήτησε τη Μαρσελίν. Εγώ είμαι, του απάντησα. Μου έτεινε το χαρτί, λέγοντάς μου: «Δυο λόγια απ' τον πατέρα σου».

Δεν είχαμε παρά λίγα δευτερόλεπτα, θα μπορούσαν να μας σκοτώσουν γι' αυτή την απλή επικοινωνία. Κι εγώ δεν είχα τίποτα για να σου απαντήσω, ούτε χαρτί, ούτε μολύβι, όλα τα αντικείμενα είχαν χαθεί απ' τη ζωή μας, σχημάτιζαν θεόρατους σωρούς μες στα υπόστεγα όπου δουλεύαμε, τα αντικείμενα ανήκαν στους νεκρούς, εμείς ήμασταν οι δούλοι, δεν είχαμε παρά μονάχα ένα κουτάλι χωμένο σε μια ραφή, σε μια τσέπη ή σε μια τيرانτα, κι ένα σκοινί γύρω από τη μέση, ένα κομμάτι πανί σκισμένο από τα ρούχα μας ή έναν σπάγκο που βρήκαμε καταγής, για να δένουμε πάνω την караβάνα μας. Τότε έβγαλα το χρυσό νόμισμα που είχα κλέψει στη διαλογή των ρούχων. Το είχα βρει μέσα σε ένα στρίφωμα, κρυμμένο σαν τον θησαυρό του φτωχού, και το είχα τυλίξει μ' ένα κουρελάκι, δεν ήξερα τι να το κάνω, πού να το κρύψω, ούτε πώς να το ανταλλάξω στη μαύρη αγορά του στρατοπέδου. Το έδωσα στον ηλεκτρολόγο, ήθελα να το δώσει σ' εσένα, φοβόμουν μήπως το κλέψει, όλος ο κόσμος έκλεβε στο στρατόπεδο, στο μπλοκ ακούγαμε διαρκώς κραυγές, «μου κλέψανε το ψωμί μου!», έτσι κι εγώ ψέλλισα, σ' ένα κράμα γίντις και γερμανικών που είχα μάθει στο στρατόπεδο, πως, αν είχε σκοπό να το κρατήσει, τουλάχιστον ας σου έδινε το μισό. Το έλαβες; Δε

.....

Εγώ σου έλεγα: «Θα δουλεύουμε εκεί κάτω και θα συναντιόμαστε πάλι τις Κυριακές». Εσύ μου απαντούσες: «Εσύ μπορεί να ξαναγυρίσεις, γιατί είσαι νέα, εγώ δε θα ξαναγυρίσω». Αυτή η προφητεία χαράχτηκε μέσα μου τόσο βίαια και τελεσίδικα, όσο κι ο αριθμός 78750 στον αριστερό μου πήχη, λίγες βδομάδες αργότερα.

Κι έγινε, παρά τη θέλησή μου, μια επικίνδυνη συντροφιά. Γαντζωνόμουν σ' αυτή μερικές φορές, αγαπούσα τις πρώτες της λέξεις, όταν μία μία εξαφανίζονταν οι φίλες μου, καθώς κι εκείνες που δεν ήταν φίλες μου. Και μετά την απόδιωχνα, μισούσα εκείνο το «εγώ δε θα ξαναγυρίσω» που σε καταδίκαιζε, που μας χώριζε, θα 'λεγες πως αντάλλασε τη ζωή σου με τη δική μου. Εγώ ήμουν ακόμα ζωντανή, εσύ;

Ωσπου ήρθε εκείνη η μέρα που διασταυρωθήκαμε. Η ομάδα μου είχε πάει να σπάσει πέτρες, να σύρει τα βαγόνια και να σκάψει τάφρους στον καινούριο δρόμο προς το κρεματόριο νούμερο 5. Προχωρούσαμε, όπως πάντα, σε πεντάδες, επιστρέφαμε στο στρατόπεδο, ήταν λίγο μετά τις έξι το απόγευμα. Το ξέρεις πως εκείνη η στιγμή δεν ανήκει μόνο σ' εμάς; Πως εμφανίζεται στις αναμνήσεις και στα βιβλία όσων επέζησαν από τότε; Γιατί όλα τα όνειρα για ξανανταμώματα ξεπήδησαν μέσ' από το στρατόπεδο του βιομηχανικού θανάτου, τα κορμιά όλων των δικών μας που ήταν ακόμα ζωντανοί αναρρίγησαν μόλις κοιταχτήκαμε, μόλις βγήκαμε από τη γραμμή μας και τρέξαμε ο ένας προς τον άλλον. Εγώ έπεσα στην αγκαλιά σου, έπεσα μ' όλο μου το είναι, η προφητεία σου ήταν λάθος, ήσουν ζωντανός. Θα μπορούσαν, με το που ήρθες, να σε κρίνουν ανίκανο για εργασία, ήσουν λίγο πάνω από σαράντα χρονών, μια άθλια κήλη σε υποχρέωνε να φοράς ζώνη, είχες μια μεγάλη ουλή στον αντίχειρα, που την κληρονόμησες από έναν τραυματισμό στο εργοστάσιο, κι όμως ήσουν ακόμα αρκετά δυνατός ώστε να είσαι σκλάβος τους, όπως κι εγώ. Ο ρόλος σου ήταν να ζήσεις, όχι να πεθάνεις, κι εγώ ήμουν τόσο ευτυχισμένη που σε ξανάβλεπα! Ξαναβρίσκαμε τις αισθήσεις μας, το άγγιγμα, το αγαπημένο σώμα, εκείνη η στιγμή έμελλε να μας κοστίσει ακριβά, όμως για λιγοστά, πολύτιμα δευτερόλεπτα, διέκοπτε το αμείλικτο σενάριο που είχε γραφτεί για τους δυο μας.

Ένας Ες-Ες με χτύπησε, γιατί οι γυναίκες δεν έπρεπε να έρχονται σε επικοινωνία με τους άντρες. «Μα είναι η κόρη μου!» φώναζες εσύ, κρατώντας με ακόμα. Ο Σλόιμε και η αγαπημένη κορούλα του. Ήμασταν ζωντανοί και οι δυο. Ο συλλογισμός σου δεν έστεκε πια, η ηλικία δεν έπαιζε κανέναν ρόλο, καμιά λογική δεν υπήρχε μέσα στο στρατόπεδο, το μόνο που μετρούσε ήταν η εμμονή τους με τα νούμερα, πέθαινες αμέσως ή λίγο αργότερα, δεν έβγαινες ποτέ από κει μέσα. Μόλις που πρόλαβα να σου δώσω το νούμερο του μπλοκ μου, «Είμαι στο 27B».

Λιποθύμησα από τα χτυπήματα, κι όταν ξαναβρήκα τις αισθήσεις μου, εσύ δεν ήσουν πια εκεί, εγώ όμως είχα στο χέρι μου μια ντομάτα κι ένα κρεμμύδι που είχες καταφέρει να μου περάσεις στα κρυφά -το γεύμα σου, χωρίς αμφιβολία- κι εγώ τα έκρυψα και τα δυο αμέσως. Πώς ήταν δυνατόν; Μια ντομάτα κι ένα κρεμμύδι. Αυτά τα δυο ζαρζαβατικά, κρυμμένα στον κόρφο μου, αποκαθιστούσαν τα πάντα, ήμουν πάλι το παιδί κι εσύ ήσουν ο πατέρας, ο προστάτης, ο τροφός, η σκιά του επιχειρηματία που έφτιαχνε πλεχτά στο εργοστάσιό του στο Νανσύ, η σκιά εκείνου του λίγο τρελού άντρα που αγόρασε για όλους μας έναν μικρό πύργο στον Νότο, στην Μπολλέν, και μια μέρα, με ύφος μυστηριώδες, με οδήγησες εκεί, μέσα σ' ένα μόνιππο, τρισευτυχισμένος με την έκπληξη που μου επιφύλασες, και με ρώτησες: «Τι εύχεσαι περισσότερο στον κόσμο, Μαρσελίν;»

Την επόμενη μέρα, οι ομάδες εργασίας μας διασταυρώθηκαν πάλι. Όμως εμείς δεν τολμήσαμε να σαλέψουμε. Σε είδα από μακριά. Ήσουν εκεί, τόσο κοντά μου, κάτισχνος μέσα σε μια ριγέ στολή που έπλεε πάνω σου, όμως, όπως πάντα μάγος, ο άνθρωπος που μ' έκανε να γουρλώνω τα μάτια από έκπληξη. Πού τα είχες ξετρυπώσει, το κρεμμύδι και την ντομάτα, που γλύκαναν το στομάχι το δικό μου και μιας φιλενάδας μου; Δεν είχαμε παρά λίγο ζεστό, καφετί νερό στο εγερτήριο το πρωί, από το οποίο φύλαγα ένα μέρος για να ψευτοπλένομαι, μια σούπα το μεσημέρι, μια μερίδα ψωμί το βράδυ και, μια φορά τη βδομάδα, άλλοτε μια ροδέλα από ένα γκρίζο ψευτολουκάνικο, μια κουταλιά του καφέ μαρμελάδα από παντζάρια ή ένα κομμάτι μαργαρίνη που μόλις έφτανε ν' αλείψεις δύο φέτες. Από πού είχες προμηθευτεί το χαρτί για να μου γράψεις;

.....

.....

Δεν ξέρω πόσος χρόνος χωρίζει αυτές τις δυο στιγμές, αυτά τα δύο σημεία, τα τελευταία. Πολλοί μήνες, νομίζω. Ίσως και λιγότερο. Εσύ είχες συγκρατήσει το νούμερο του δικού μου μπλοκ, το πρώτο στη σειρά που ήταν πιο κοντά στο κρεματόριο, εκεί μου διαβίβασες το μήνυμά σου. Δεν υπέγραψες Μπαμπάς. Αλλά με το όνομά σου, και μάλιστα στα γίντις, Σλόιμε, το οποίο στη Γαλλία είχε γίνει Σαλομόν. Μάλλον με ikέτευες να ζήσω, στο μήνυμά σου, ν' αντέξω. Είναι λέξεις κοινότοπες, υπαγορεύονται από το ένστικτο, είναι οι μόνες που μένουν στους λογικούς ανθρώπους που δε βλέπουν το αύριο μπροστά τους. Μάλλον χρησιμοποίησες αυτά τα ρήματα στην προστακτική. Όμως κι εγώ μάλλον δεν πίστεψα αυτά που μου έγραφες. Όχι όσο πίστεψα σε μια ντομάτα ή σ' ένα κρεμμύδι...

Οι λέξεις μάς είχαν εγκαταλείψει. Πεινούσαμε. Η σφαγή είχε ξεκινήσει. Είχα ξεχάσει και της μαμάς το πρόσωπο. Έτσι, τι να πω, το σημείωμά σου ήταν μια απρόσμενη ζεστασιά, μια γερή δόση αγάπης, το διάβασα μονορούφι, σαν ένα μηχανήμα που πεινάει και διψάει. Κι έπειτα το έσβησα. Αν σκεφτόσουν πάρα πολύ, κατέληγες να νιώσεις την έλλειψη, η σκέψη σε κάνει ευάλωτο, ξυπνάει τις αναμνήσεις, εξασθενίζει και σκοτώνει. Στη ζωή, την πραγματική ζωή, ξεχνάς επίσης, αφήνεις να παρασυρθείς, επιλέγεις, εμπιστεύεσαι τα συναισθήματα. Εκεί κάτω, συμβαίνει το αντίθετο, χάνεις πρώτα πρώτα τα σημεία αναφοράς της αγάπης και της ευαισθησίας. Παγώνεις μέσα σου για να μην πεθάνεις. Εκεί κάτω, ξέρεις καλά, πώς συνθλίβεται το πνεύμα, πώς το μέλλον διαρκεί πέντε λεπτά, πώς χάνεις τη συναίσθηση του εαυτού σου.

Δε σε καλούσα ποτέ σε βοήθεια. Κι όταν σκεφτόμουν εσένα, σ' έβλεπα συντροφιά με τον μικρούλη τετράχρονο αδελφό μου, δε θυμόμουν πια το όνομά του, Μισέλ. Δε σ' άφηγε στιγμή πριν από τη σύλληψή μας, όπου κι αν πήγαινες, ήταν στην αγκαλιά σου, ή στα πόδια σου, το χέρι του στο δικό σου, λες και φοβόταν μη σε χάσει. Ίσως να κρυβόταν κάτι από τον εαυτό μου μέσα στο μικροσκοπικό του κορμάκι. Ήταν ένας άλλος τρόπος να σου ζητήσω βοήθεια. Ήμουν η αγαπημένη κορούλα σου. Όπως είναι κανείς ακόμα στα δεκαπέντε του χρόνια. Όπως είναι σε όλες τις ηλικίες. Είχα πολύ λίγο χρόνο ν' αποθηκεύσω όσο γινόταν περισσότερα στοιχεία δικά σου.

Τα έβλεπα τα παιδιά, από το μπλοκ, που βάδιζαν στο μονοπάτι για τους θαλάμους αερίων. Θυμάμαι μια μικρούλα, κολλημένη πάνω στην κούκλα της. Είχε ένα βλέμμα χαμένο. Πίσω της, πιθανότατα μήνες τρόμου και κυνηγητού. Μόλις την είχαν χωρίσει από τους γονείς της, σε λίγο θα της άρπαζαν τα ρούχα. Ήδη έμοιαζε με την ασάλευτη κούκλα της. Την κοίταζα. Ήξερα τι πανδαιμόνιο και τι αγωνία επικρατούσε μες στο κεφάλι ενός μικρού κοριτσιού, πόση αποφασιστικότητα στην παλάμη του χεριού της που έσφιγγε την κούκλα, δεν ήταν πολύ μακριά, κι εγώ λίγα χρόνια πριν πήγαινα με μια βαλίτσα, μ' ένα κουκλάκι μέσα, και μ' ένα κουτάκι για δολώματα.

.....

.....

Μάλλον μου έλεγες σ' εκείνο το γράμμα πως ήσουν ακόμα εκεί, όχι πολύ μακριά. Και μου έδινες την υπόσχεση πως πλησίαζε το τέλος του πολέμου, καθώς κι η απελευθέρωσή μας. Πότε ήταν, εκείνο το γράμμα; Το καλοκαίρι του '44; Λίγο πιο αργά ίσως; Γνωρίζαμε τις αποβάσεις και τις μάχες. Οι καινούριες έρχονταν στο στρατόπεδο με τα τελευταία τρένα. Επιστρέφαμε πάντα με πληροφορίες. Έτσι μάθαμε πως το Παρίσι είχε απελευθερωθεί, πως τα στρατεύματα του στρατηγού Λεκλέρκ είχαν παρελάσει στα Ηλύσια Πεδία και την επομένη είχαμε τραγουδήσει ψιθυριστά, α καπέλα, τη Μασσαλιώτιδα, περνώντας μπροστά από την ορχήστρα που έπαιζε πρωί και βράδυ στρατιωτικά εμβατήρια κι άλλα κλασικά κομμάτια για την αναχώρηση και την επιστροφή των ομάδων εργασίας. Όμως αυτό δεν ήταν παρά ένα επεισόδιο, ειδήσεις από έναν κόσμο όπου εμείς δεν υπήρχαμε πια. Δεν είχαμε οριστικά γλιτώσει από τον θάλαμο των αερίων. Όλα παίζονταν ακόμα. Δε ζούσαμε πια παρά μόνο το παρόν, τα επόμενα λεπτά της ώρας. Τίποτα πια δεν μπορούσε να ζωντανέψει την ελπίδα. Ήταν νεκρή.

.....

.....
Έζησα, επειδή εσύ ήθελες να ζήσω. Έζησα, όμως, όπως το έμαθα εκεί κάτω, μέρα με τη μέρα. Υπήρξαν κι όμορφα πράγματα, παρ' όλα αυτά. Το να σου γράφω, μου έκανε καλό. Μιλώντας σου, δεν παρηγοριέμαι. Απλώς χαλαρώνει αυτό που μου σφίγγει την καρδιά. Θα ήθελα να δραπετεύσω από την ιστορία του κόσμου, του αιώνα, να ξαναγυρίσω στη δική μου ιστορία, την ιστορία του Σλόιμε και της αγαπημένης του κορούλας. Έτσι επιστρέφω στην παιδική μου ηλικία, στην εφηβεία που δε μου επέτρεψαν να ζήσω, και είναι φυσιολογικό στην ηλικία μου.

Πριν από δύο χρόνια ρώτησα τη Μαρί, τη γυναίκα του Ανρί: «Τώρα που η ζωή τελειώνει, πιστεύεις ότι κάναμε καλά που ξαναγυρίσαμε από τα στρατόπεδα;» Κι εκείνη μου απάντησε: «Νομίζω πως όχι, δεν έπρεπε να ξαναγυρίσουμε. Κι εσύ, τι πιστεύεις;» Δεν μπόρεσα να της δώσω ούτε δίκιο ούτε άδικο, απλώς είπα: «Δεν απέχω πολύ από τη δική σου σκέψη». Ωστόσο ελπίζω πως, αν έθεταν την ερώτηση σ' εμένα, μια στιγμή προτού φύγω απ' τη ζωή, θα έλεγα πως ναι, άξιζε τον κόπο.